

DOSTOYEVSKİ’NİN ROMANLARINDA VAROLUŞÇU TEMALAR*

EXISTENTIAL THEMES IN DOSTOYEVSKY’S NOVELS

Mehmet Fatih IŞIK**

Özet

Varlık konusu düşünce tarihi boyunca düşünürlerin üzerinde durduğu temel problemlerden biridir. Çünkü var olma potansiyeline insandan başka hiçbir varlık sahip değildir. Söz konusu insan olunca da, alanın ve sorunun önem ve büyüklüğü de hemen anlaşılabilir.

Düşünce tarihi boyunca birçok filozof varoluş problemini ele almış, her biri bu sorunu ele alırken, yaşadıkları dönemin koşullarından bağımsız kalamamış, bu sorunu dönemlerinin ruhuna göre incelemiş ve değerlendirmişlerdir. Varoluş (egzistans) probleminin 19. yüzyılda diğer dönemlere göre daha yoğun ve daha ayrıntılı bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Bu çağda sözkonusu ele alarak kitaplarında ayrıntılı bir şekilde inceleyen düşünürlerin başında ise, Dostoyevski gelir. Çünkü Dostoyevski, varoluşçu temaları edebiyat alanında ustaca işleyen ender düşünürden biridir.

Bu sorunu edebiyat alanında çok etkili bir şekilde işleyen Dostoyevski, aynı zamanda 20. yüzyılda “İnsan Felsefesi” olarak adlandırılan Varoluşçu akımın temsilcileri üzerinde de ciddi izler bırakmıştır. Biz bu yazıda onun eserlerinden yola çıkarak varoluşçu felsefenin izlerini süreceğiz.

Anahtar Kelimeler: Varoluş, Var Olma Potansiyeli, Düşünce Tarihi, Tema, Dostoyevski, İnsan Felsefesi.

Abstract

Problem of existence is one of the areas philosophers have worked on it during the history of thought. Because, there none of the creatures except humankind have the potential of existence. When it comes to humankind, both importance and greatness of the problem can be easily understood.

Of course, it is possible to talk about the philosophers who handled the history of thought during the history and each philosopher when handling this analyzed it according to their own era’s soul. When the 19. Century arrived, we see that the problem handled both intensely and in a detailed way. And the leading figure handled this problem on his time is

* “Dostoyevski’de Varoluşçuluk” adlı yüksek lisans tezinin uyarlanmış halidir. (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, Van)

** “Öğretim Görevlisi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, mf.isik@alparslan.edu.tr, mfatihisik65@gmail.com

Dostoyevsky. Because, Dostoyevsky is one of the precious philosophers who worked on existentialist themes on literature.

Using this problem on literature effectively, Dostoyevsky at the same time left a big effect on the other representatives of existentialist movement also known as 'human philosophy'.

Key Words: Existence, Existing Potential, History Of Thought, Theme, Dostoyevsky, Human Philosophy.

I

Varoluş itibariyle insanın diğer varlıklardan farklı bir potansiyele sahip olduğu bilinmektedir. İnsan ve onun varoluşu tarih boyunca üzerinde en çok durulan ve üzerinde en yoğun çalışılan konulardan biri olmuştur. Gerçekten de insan başta kendisi olmak üzere bütün bir varlıkla ilişki içinde bulunan ve bu ilişkiyi tarihsel düzlemde ifade edebilen tek varlıktır. Bu bakımdan onun sahip olduğu bu potansiyelin ortaya çıkarılması ve insana ait kodların çözümlenmesiyle birlikte insanla ilgili pek çok bilinmezin çözülmesi de mümkün olacaktır.

İnsanı anlama ve anlamlandırma çabası sürerken, başta Sokrates ve Platon olmak üzere birçok düşünür ve filozof bu konuda farklı düşünceler ortaya koymuş, ancak 20. yüzyıla gelindiğinde, bu özel ve kompleks varlığın daha iyi ve geniş bir biçimde ele alınması için "İnsan Felsefesi" adıyla özerk bir alan kurulmuştur.

İnsanı anlama ve onun kendini gerçekleştirme amacını güden varoluşçuluk anlayışı, başta felsefe olmak üzere edebiyat, sanat ve sinema gibi alanlarda da yoğun olarak işlenen bir anlayıştır. Bu açıdan başta Dostoyevski, Albert Camus, Franz Kafka gibi edebiyat alanında önemli eserlere imza atan yazarlar olmak üzere, Jaspers, J. P. Sartre, Gabriel Marcel, Kierkegaard ve Martin Heidegger, , Ortega Y Gasset gibi düşünürler de felsefe alanında bu anlayışın en güzel çalışmalarını vermişlerdir. Özellikle çalışmamızın da ana gövdesini oluşturan Dostoyevski, romanlarındaki karakterler vasıtasıyla varoluşa dönük temaların en güzel biçimde ortaya çıkmasına ortam hazırlamaktadır.

II

Varoluşçu anlayış, 20. yüzyılda insanın içinde bulunduğu koşulların bir sonucudur. Dolayısıyla, bu dönemde insanın sahip olduğu halet-i ruhiyenin bir yansımasıdır. Varoluş (egzistans) bir potansiyele sahip olma durumudur. İnsanda doğuştan bulunan ve zaman içinde gelişerek ortaya çıkan ya da çıkması gereken bu potansiyelle ilgili olarak sadece filozoflar değil, aynı zamanda insanın doğasıyla ilgili araştırmalar yapan başta Abraham Maslow, Rogers, Kohlberg gibi birçok psikolog da ilgilenmiştir. Çünkü, onlara göre bütün mücadele, insanın varoluş (egzistans) mücadelesiyle ilgili problemi halletmektir. Yani, insanın kendi potansiyelini açığa çıkarması ana hedeftir. Bunlara göre bu potan-

siyelin keşfedilmesiyle birlikte insan kendi varoluş (egzistans) yolculuğuna da başlamış olacaktır.

Ayakta kalma ve var olma mücadelesinin yolculuğu olan varoluş (egzistans) felsefesinin ana öznesini oluşturan bütün bireylerde, varolma potansiyeli mevcuttur ancak, her bireyin bu potansiyelini ortaya koyması mümkün olmamaktadır. Çünkü bunun için bireyin sadece bu potansiyel duruma sahip olmasının yanında, bir de bu potansiyelin açığı çıkması için gerekli koşulların da buna uygun olması gerekir. Bu potansiyelin insandaki yansımalarını en güzel eserlerine yansıtmış olan düşünürlerin başında ise Dostoyevski gelir.

Edebiyat alanında ortaya koyduğu eserlerle ölümsüzleşen Rus yazar Dostoyevski, eserlerinde varoluşçu anlayışın temel taşları niteliğinde olan “Özgürlük”, “Sevgi ve Varolma”, “İnanma Problemi”, “Adalet”, “İnsan ve Varoluşu” gibi temaları yoğun bir biçimde eserlerinde karakter tiplerinde çokça işlemiştir. Dostoyevski’de varoluş (egzistans) yepyeni bir ses ve farklı bir bakış olarak bize kendini gösterir. Bu ses diğerlerinden farklı bir sestir. Dostoyevski ile başlayan bu yaklaşım, felsefe etkinliğinin temel taşlarından sayılan Pythagoras, Empedokles, Herakleitos, Spinoza ve hatta Sokrates gibi büyük felsefecilerin dile getirdikleri seslerden bambaşka bir ses olarak karşımıza çıkmaktadır (IŞIK: 2014, 3). Dostoyevski adı, her ne kadar klasik varoluşçular arasında anılmasa da, onun eserlerinde görülen varoluşçu temalar, onun kendine özgü bir varoluş felsefesine sahip olduğunu göstermektedir. Biz burada daha ileri giderek onun varoluş felsefesinin diğer varoluşçular üzerinde etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Dostoyevski’ye göre varoluş (egzistans) süreciyle birlikte birey kendine yeni pencereden bakabilme fırsatını elde eder ve kendi dünyasına yepyeni bir sesle haykırır. Dolayısıyla varoluşun (egzistans) insanda meydana getirdiği bu sesle birlikte insan kendini daha çok önemsemeye ve kendisi üzerine eğilmeye başladı. Aynı zamanda insan, bu sesin haykırışına kulak vererek kendi dünyasındaki sırları da anlama ve çözme çabasının içine girmeye başladı (IŞIK: 2014, 3).

Dostoyevski insanın kendini var etme mücadelesinde her şeyi göze aldığını ve kendi iradesini ortaya koymak için bütün engelleri kaldırma çabasında olduğunu ileri sürer ve durumu “Her kim olursa olsun, insan her zaman ve her yerde çıkan ve aklın emrettiği gibi değil, canının istediği gibi davranmayı ister. Kendi isteklerimizin ve kişisel çıkarlarımızın tümüyle ters yönünde olması da mümkün olabilir. Sınırsız ve özgür bir irade, anlamsız da olsa kendine özgü bir kapris, bazen bir kışkırtmayla çılgınlığa götüren ama yine de yalnızca kendi sahibinin emrinde olan bir düş gücüdür.” (Dostoyevski: 43) biçiminde ifade eder. Yani, Dostoyevski için varoluş (egzistans) süreci birey için zorlu bir süreç olduğu gibi, aynı zamanda zorunlu bir süreçtir de. Bunu da Dostoyevski, “Kim bilir belki de insanların tek çabası, bu amaca ulaşmak için sürekli, kesintisiz bir çalışmadır; daha doğ-

rusu yaşamın kendisidir. Asıl amaç iki kere iki, dörttür gibi bir formülden başka bir şey değildir, ama ölümün başlangıcıdır. İnsan bu iki kere iki dörtten sürekli olarak ürkmüştür. Ben hala ürküyorum. Evet, insan ömrünü iki kere iki dört eder peşinde geçirir, bu uğurda denizler aşar, yaşamını harcar, ama aradığı gerçeği eline geçirmekten inan ki korkar. Çünkü onu bulur bulmaz, artık arayacak başka bir şeyin kalmayacağını bilir” (Dostoyevski: 55) sözleriyle dile getirir.

III

Dostoyevski’de varoluşla ilgili temaları neredeyse bütün eserlerinde varoluşçu temalarla karşılaşmak mümkündür. Özellikle de “Yer Altından Notlar” ve Karamazov Kardeşler” adlı eserlerinde çok daha yoğun biçimde bu tür temalarla karşılaşmak mümkündür.

Nedir bu temalar?

Özellikle de Dostoyevski’nin “Yer Altından Notlar”ın da insanın iç yaşamı, durumları, kararları, kaygıları ve varoluşçuluğun diğer bütün varoluşsal alanın kokusunu ortaya koyan “Özgürlük”, “İnsan ve Varoluşu”, “İnanma”, “Sevgi ve İnsan” gibi temaları büyük bir yoğunlukla ağır basar. Onda hayat karşısında çaresiz kalan insanın, hayata tutunmanın, ruhsal bunalımdan kurtulmanın ve varoluşunu dünyaya ispat etmenin mücadelesini görürüz. Dostoyevski’ye göre kendini ortaya koymaya çalışan insanın mücadelesinde ortaya çıkan bu ses yeni bir haykırıştır ve kişinin kendi kendisi ile böylesine ilgilenişi de yeni bir şeydir (KAUFMANN: 2001, 9). Dolayısıyla Dostoyevski, varoluşsal alanın izlerini taşıyan bu ve buna benzer temaları uygun bir biçimde dile getirmekte ve aynı zamanda da bu düşüncelerini de edebi yönü ağır basan bir tarzda ortaya koymaya çalışmaktadır.

Dostoyevski’nin varoluşsal temalara yaklaşımı ve onlara getirdiği bakış açısı onu sadece edebi temalarla ilgilenmenin ötesinde, Dostoyevski’nin filozof ruhuna uygun tavırlar ortaya koymasına da yol açmıştır. Onun ortaya koyduğu temalarda; kurgulanmış, hayal edilmiş insanlar değil, ruhları ve bedenleri, arzuları ve sevinçleri, sevgileri ve nefretleri, inançları ve inkârları ile yaşayan gerçek insanlar ve insan olmanın, kendini gerçekleştirme potansiyeline sahip tüm imkânları kişiliklerine taşımış aktif bireyler vardır (TAŞDELEN: 2004, 123). Onda birey bütün yönleriyle varoluş mücadelesinin merkezinde yer alır. Birey sahip olduğu bu güç mücadelesiyle, kendi benliğini tamamlama serüvenini yaşar.

Sartre, Heidegger, Jaspers, Camus gibi varoluşçu düşünürlerde olduğu gibi, Dostoyevski’de de insan bir imkân ve ihtimal durumuna sahiptir. Yani, insan diğer varlıklar gibi donanımlı ve hazır bir potansiyele sahip olarak tamamlanmış ve sınırları belirlenmiş olan bir varlık değildir. Tam tersine insan tahayyülünde tüm kişiliklerin insan olmanın imkânı ve ihtimali içinde yaşamaları söz konusudur. Onun ortaya koyduğu bireylerde bir

belirlenmişlik, sınırlanmışlık ve belli davranış kalıpları içine oturmışlık yoktur. Ondan sürekli olarak sonucu nasıl olacağı öngörülemeyen bir değişim ve dönüşüm süreci söz konusudur (TAŞDELEN: 2004, 124). Bu bakımdan Dostoyevski'ye göre insan, varolma imkânının tohumlarını taşıyan bir varlıktır. Aynı zamanda ona göre insanın özgürlüğünü kısıtlayıcı bütün engeller, var olma imkânı olarak görülen insan iradesinin doğasına aykırıdır. *Çünkü, böylesi bir tavır, belirlenmişlik ve sınırlandırılmışlık durumunu ortaya koyar.* Halbuki insan belli davranış kalıplarıyla donanmış olarak bu dünyaya gönderilmiş, tam tersine sahip olduğu potansiyeli burada tamamlamak üzere bir imkan varlığıdır. (bkz. IŞIK:2014).

IV

Ortaya koyduğu eserlerle adeta klasikler arasında yerini alan Dostoyevski'nin eserlerini dikkatle incelediğimizde, diğer birçok varoluşçu filozofun da felsefelerinde dile getirdikleri “özgürlük”, “inanç problemi”, “sevgi ve var olma”, “adalet” ile “insan ve varoluşu” (bkz. IŞIK:2014) gibi daha birçok varoluş felsefesinin anlaşılmasını sağlayan temalarla karşılaşmak mümkündür. Bu bakımdan hem Dostoyevski'nin nasıl bir varoluşçu çizginin temsilcisi olduğunun hem de bu temaları eserlerinde nasıl ele aldığını irdelemekte fayda vardır. Böylece çalışmanın da hedefine ulaşması da sağlanmış olunur.

Bir imkân varlığı olan insan, Dostoyevski'ye göre zorunlu olarak özgürleşmek zorundadır. Kendi “ben”ini oluşturma özelliğine sahip olarak insan, özgür olmayı da zorunlu olarak seçer. Özgür olmak, bireyi bağımlılıktan ve başkalarına bağlı olmaktan kurtarır; bireye sorumluluk ve aktif olma rolünü yükler. Birey sorumluluğunu yükledikçe ve kendini fark ettikçe hürliğe kavuşacaktır (bkz. IŞIK: 2014).

Bir imkân varlığı olan insan, Dostoyevski'ye göre zorunlu olarak özgürleşmek zorundadır. Kendi “ben”ini oluşturma özelliğine sahip olarak insan, özgür olmayı da zorunlu olarak seçer. Özgür olmak, bireyi bağımlılıktan ve başkalarına bağlı olmaktan kurtarır; bireye sorumluluk ve aktif olma rolünü yükler. Birey sorumluluğunu yükledikçe ve kendini fark ettikçe hürliğe kavuşacaktır (IŞIK: 2014). Bunu da Dostoyevski en güzel biçimde, “*Evet, ancak hürliklerini ellerimize teslim ederek gösterdiğimiz yoldan gidince tam manasıyla hür olacaklardır* (DOSTOYEVSKİ: 1992a, 165) şeklinde ifade ederek, “özgürlük”ün insanın varoluşu (egzistans) için ne kadar önemli ve vazgeçilmez olduğunu ortaya koymaktadır. Heidegger'in “*insan dünyaya atılmıştır ve fırlatılmıştır*” düşüncesinin insanda oluşturduğu desteksizlik, bir başımsızlık ve terk edilmişlik psikolojisinden kurtulmanın yolu Dostoyevski'ye göre; insanın ancak özgürlüğünü elde etmesiyle kurtulabileceği bir durumdur (bkz. IŞIK:2014).

Dostoyevski'ye göre varoluşunu tamamlamak isteyen birey ya da bireyler, özgürlüklerini de elde etmek zorundadırlar. Çünkü hürriyetinden yoksun bir birey, yaşayan ölüden farksızdır. Dostoyevski'nin eserlerinde sıkça vurgulanan bu husus hürriyetin elde

edilmesinin Dostoyevski için ne kadar vazgeçilmez olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumun önemini Dostoyevski, “İnsan özgürlüğü uğrunda neyini vermez ki! Boğazına ip geçirilmiş hangi milyoner bir soluk hava için milyonlarını feda etmez?” (DOSTOYEVSKI: 1989, 94) sözleriyle ifade ederek, varoluş için özgürlüğün önemine tekrar tekrar gönderme yapar. Dostoyevski’ye göre özgürlüğünü kazanan birey, aynı zaman yaşamın da anlamını idrak etmiş olur. Yani, varoluşun (egzistans) basamaklarını daha sağlam ve emin olarak tamamlar.

“Sevgi ve var olma” temasını büyük oranda inanç ve inanma kavramlarıyla ilişkilendiren Dostoyevski, manevi alandaki boşlukların da uygun biçimde doldurulmasıyla, insanın potansiyel imkân durumunun ortaya çıkmasında önemli olduğunu belirtmektedir. Çünkü insanın sahip olduğu potansiyelin bir imkan durumundan kurtularak varoluşsal zeminini tamamlayabilmesi için, ancak insanın bütün boyutlarıyla varoluşunu (egzistans) tamamlamasıyla mümkün olur (bkz. IŞIK:2014). Bunun böyle olduğunu Dostoyevski, “Yeraltında kazma sallayan pek çok insan var. Evet, biz prangalı özgürlükten yoksun olacağız ama büyük kaderimiz içinde sevinç doğacağı, yokluğunda insanın yaşamayacağı sevinç için tanrı var ve var olacak, zira insanlara sevinç bağışlayan tanrıdır; bu ona özgü bir ayrıcalıktır” (DOSTOYEVSKI: 1992b, 143).

Dostoyevski’de varoluşçu temaların izini sürerken, “insan ve var oluşu” (bkz. IŞIK: 2014) temasının da bu yolculuktaki önemine değinmekte fayda vardır. Çünkü, daha evvel de ifade ettiğimiz gibi var olanlar içerisinde kendini nasıl isterse öyle olur potansiyeline sahip olan tek varlıktır insan. Bu varlığın da doğada ilintili olmadığı hiçbir varlık da söz konusu değildir. Böylesine şümülü olan bu varlıkla ilgili olarak Çiçek, “İnsan sadece evren üzerine değil, kendisi ve Aşkın hakkında da bilgi edinmeye; bilgilerini ve kendini Aşkın ile temellendirmeye çalışır” (ÇİÇEK: 2008, 125) düşünceleriyle dile getirerek insanın varlıklarla olan ilişkisini ortaya koymaya çalışır. Bu bakımdan da bir imkân potansiyeline sahip olan insan, bunu gerçekleştirme yolunda bütün varlıklarla bir etkileşim ve ilişki kurarak ortaya koymaya çalışır. İnsanın böyle bir niteliğe sahip olduğunu Taşdelen, “İnsan yeryüzüne gelemeden beri süregelen bir varoluş macerası vardır. Bu macera içinde onu kendisiyle yüzleşmekten alıkoyan, benliğini örtüler altında gizleyen engelleyiciler hep olagelmıştır. Varoluş gerçeği ile yüzleşmenin gerçekleştiği ender anları, hayatı ve varoluşu sarıp sarmalayan örtülerden arınmadan gerçekleşmez. Oysa biz yeryüzünde ruhu ve bedeni ile bir arada yaşayan varlıklar olarak kendi içimize, kendi bilincimizle, kendi çıplak varoluş gerçekliğimiz arasına mesafeler koymayı severiz. Kendimizle yüzleşmek, olduğumuz gibi kendi karşımıza çıkmak istemeyiz; bu bizi sıkar. Bu çıplak kişilik dışında birinci, ikinci, üçüncü kişilikler buluruz kendimize. Kendi varlığımızla aramıza koyduğumuz katmanlar yüzünden kendimizi anlamamız zorlaşır. Olduğumuzdan farklı ve fazla görünmeyi severiz. Bir şey olmasak da, olmuş gibi görünmek bizi hoşnut eder” (TAŞDELEN: 2010, 16) sözleriyle ortaya koyar.

Buraya kadar olan serüvenden anlaşıldı ki, insan sahip olduğu potansiyeli geliştirme ve bunu kullanma iradesine sahip olan tek varlıktır. İnsan aynı zamanda bu olanaklı durumunu gerçekleştirirken, onunla yakından ya da uzaktan ilintili olan her şey de insanın varoluşsal bir potansiyel durumuna işaret eder ve bu var olma durumu da süreklilik arz eder. Dolayısıyla, varoluş (egzistans) insan için sonu olmayan bir yolculuktur. Birey bu yolculukta Dostoyevski'nin de işaret ettiği gibi hem özgürlüğünü elde edecek hem de diğer var olanlarla olan ilintisini tamamen bertaraf etmeyecek. Bu nedenle varoluşsal sürecin sağlam ve sağlıklı bir biçimde gerçekleşmesi, bireyin diğer bireylerle diyaloga açık olması ile mümkün olur (bkz. IŞIK:2014).

Dostoyevski, varoluşunu (egzistans) tamamladığını düşünen bireylerin, “*başkasına ihtiyacım kalmadı ve artık bütün ihtiyaçlarımı karşılamak için kendime yeterliyim*” (Dostoyevski: 1992b, 239-240) kapılanların büyük bir yalnızlığa yanlışlık içine düştüklerini ifade eder. Dostoyevski'ye göre bu durum aynı zamanda, bireyde hem ruhi birtakım rahatsızlıkların ortaya çıkmasına, hem de korkunç sonuçlara yol açar.

Yalnızlığın ortaya çıkardığı durumu Dostoyevski şöyle izah etmektedir: “*Zamanımızda herkes kitleden sıvrilerek bireysel bir hayat yaşamak peşinde. Oysaki kişiliğini belirtmek için kendini geliştirmeye çalışan insan, bu çabalamanın sonunda ruhi bir yalnızlığa düşer. Böylece dolgun, dört başı mamur bir hayat yerine manevi bir intiharla yüz yüze gelir. Evet, yüzyulumuzda herkesin teklige kaçması, kendi kabuğuna çekilmesi, varını yoğunu başkalarından kaçırmaması, insanları sadece hemcinslerinden uzaklaştırmak, karşılarındakini de kendinden nefret ettirmek sonucunu veriyor. Biriktirdiğin servetin miktarı arttıkça “Artık kudretliyim, hiçbir ihtiyacım kalmadı” diye düşünür. Çılgının ne kadar çok biriktirirse kendisini o nispette ölüme götüren bir iktidarsızlığa güttüğünden haberi yoktur, çünkü yalnız kendine güvenmeye alışmıştır o. Toplumda tek olarak sıvrılmış, ruhunu insanlara, insanların yakınlığına inanmamaya alıştırmıştır. Elde ettiği parayla sağladığı hakları yitirmekten başka derdi, tasası yoktur. İnsan zekâsı gitgide insanların emniyetiyle rahatının tek, özel çabalarla değil, toplumun birleşmesiyle sağlanabileceği konusunda alaycı bir anlayışsızlık göstermeye başladı. Ama bu korkunç ruh yalnızlığının sonu kesinkes gelecektir. İnsanlar hep birden, kişilerin birbirinden ayrılmasının tabii yaşayışa ne derece uygun olduğunu anlayacaklardır. Böylece herkes, bunca zaman karanlıkta nasıl yaşadıklarına şaşacaktır*” (Dostoyevski: 1992b, 239-240).

SONUÇ

Dostoyevski klasik varoluşçu düşünürler arasında yer almamakla birlikte bütün varoluşçu düşünürlerin düşüncelerini etkilemiştir. Hatta etkilemekle kalmamış onların düşüncelerine kaynak olmuştur. Varoluşa yönelik temaları eserlerindeki kahramanların tiplemeleri yoluyla etkili bir şekilde vasıtasıyla işlemiştir. Aynı zamanda Dostoyevski'nin romanlarındaki karakterlerin insanın kendi özgürlüğünü anlama çabasıyla var olacağına

inanan varoluşçular için de önemli ipuçları verir. Buna ek olarak Dostoyevski, yaptığı varoluşçu betimlemelerle de varoluşçu anlayışın temsilcileri için bir eşiğe işaret etmiştir ve hatta onları bu konuda cesaretlendirmiştir de denilebilir.

Dostoyevski, varoluşçu temalar yoluyla edebiyata yeni insan tiplerini kazandırdı. Çünkü Dostoyevski eserlerindeki kahramanlarına yüklediği misyon ile bu temaların pratik karşılıklarını etkili bir şekilde irdelemiştir. O bu tiplere hem manevi hem felsefi hem de ahlaki gömlekler giydirerek insan hayatının her anında onunla birlikte olan bu temaların daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır.

Eserlerinde yarattığı karakterler yoluyla insanın olaylar ve karşılaştıkları karşısında yaşadığı çaresizliği, ümitsizliği ve hayal kırıklıklarıyla nasıl baş edebileceği noktasında ne kadar güçlü bir varlık olduğunu irdelemiştir. Dolayısıyla onun penceresinde insan bir olanaklar varlığıdır ve önemli olan da insanın bu yönünü keşfetmektir.

KAYNAKÇA

- ÇİÇEK, Hasan: *Karl Jaspers'in Siyaset Felsefesi*, Dergâh Yayınları, I. Baskı, İstanbul, 2008.
- DOSTOYEVSKİ, *Yer Altından Notlar*, (Çev.: Zeynep Güleç), Sentez Yayınları, Mayıs 2003.
- DOSTOYEVSKİ, *Karamazov Kardeşler*, (Çev.: N.Yalaza Taluy), Milli Eğitim Yayınları, İstanbul, C. I, 1992a.
- DOSTOYEVSKİ, *Karamazov Kardeşler*, (Çev.: N.Yalaza Taluy), Milli Eğitim Yayınları, İstanbul, C. II, 1992b.
- DOSTOYEVSKİ, *Ölü Evinden Hatıralar*, (Çev.: Nihal Yalaza Taluy), MEB Yayınları, İstanbul, 1989.
- DOSTOYEVSKİ, *Ecinniler*, (Çev.: İsmail Yezüv-Engin Özden), Sosyal Yayınları, İstanbul, C.1, 1984.
- IŞIK, Mehmet Fatih, “Dostoyevski’de Varoluşçuluk”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, YYÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2014.
- TAŞDELEN, Vefa, *Varoluşçuluk ve Edebiyat*, Beyaz Gemi Kitaplığı, Van, 2009.
- TAŞDELEN, Vefa, “Edebiyatın Varoluşsal Boyutu” adlı makale, Bizim Külliye Dergisi, 2010, sayı: 46.
- KAUFMANN, Walter, *Dostoyevski’de Sartre’a Varoluşçuluk*, (Çev.: Akşit Göktürk), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 3. Baskı, 2001.